

Jan Galarowicz, *Martin Heidegger, genialny myśliciel czy szaman?*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2014, ss. 252, ISBN 978-83-277-0058-2

Książka Jana Galarowicza *Martin Heidegger, genialny myśliciel czy szaman?* jest próbą dokonania całościowej oceny dzieła Martina Heideggera, filozofa niemieckiego, który podjął refleksję nad zapomnianym w dotychczasowej filozofii, a zarazem fundamentalnym zagadnieniem bycia (*sein*). Jest kwestią bezsporną, iż jego myśl wywarła ogromny wpływ na późniejszą filozofię. Kontrowersje wzbudza jednak zarówno życiorys Heideggera (w odniesieniu do sympatii politycznych oraz postawy moralnej), jak również sama treść jego dzieł – przez jednych traktowana jako przejaw geniuszu, przez innych uznawana za całkowicie bezwartościową, a nawet niebezpieczną. Jan Galarowicz w swej publikacji nie stara się tych sporów rozstrzygać; przedstawia natomiast zarówno osobę, jak i ocenę myśli niemieckiego filozofa z różnych, nieraz skrajnych punktów widzenia.

Jan Galarowicz jest doktorem filozofii, wykładowcą na Wydziale Humanistycznym Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, członkiem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego i współpracownikiem Wydziału Filozoficznego Papieskiej Akademii Teologicznej. Jest autorem kilkudziesięciu publikacji, w tym kilkunastu książek, z czego cztery ostatnie poświęcone są antropologiczno-etycznej myśli Karola Wojtyły.

Autor już we wstępie omawianej pozycji podkreśla, iż celem jego pracy nie jest napisanie kolejnej książki skierowanej zasadniczo do filozofów, lecz „publikacji popularnej, przeznaczonej dla szerszego kręgu odbiorców, która byłaby zarazem próbą sprawiedliwej oceny dzieła tego filozofa” (s. 8). Wszystkie dotychczasowe publikacje, zdaniem Jana Galarowicza, skierowane były do wąskiej grupy specjalistów, a żadna z dotychczasowych nie analizuje obszerniej osobowości, życia i mentalności Heideggera, nie dając odpowiedzi na nurtujące autora pytanie – czy był on genialnym myślicielem, czy też uwodzicielskim w swych słowach i pojęciach szamanem.

Recenzowana książka podzielona jest na trzy zasadnicze części. W pierwszej z nich, zatytułowanej „Życie – osobowość – droga myślenia”, ukazano życiorys i cechy charakteru Martina Heideggera. Oprócz podstawowych faktów biograficznych zawarto w niej rozważania odnośnie stosunku filozofa do narodowego socjalizmu i jego postawy w okresie istnienia III Rzeszy, a także odnośnie jego życia religijnego, a w szczególności związków z katolicyzmem i chrześcijaństwem w ogóle. Autor zastanawia się, jaki wpływ miała jego filozofia na sympatie polityczne oraz stosunek do religii i odwrotnie, jaki wpływ wywarł narodowy socjalizm i myśl chrześcijańska na tę filozofię. Przedstawiono również romans filozofa z Hannah Arendt, który miał miejsce w trakcie powstawania najśłynniejszego dzieła *Bycie i czas*, starając się znaleźć odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu perypetie osobiste nadały kształt jego myśli filozoficznej. Jan Galarowicz zastanawia się także nad źródłami inspiracji dla myśli Heideggera, wskazując między innymi na jego związki z Husserlem czy z pismami Marcina Lutra. Autor analizuje również cechy osobowości i charakteru filozofa, z akcentem na liczne w tym zakresie kontrowersje, wyciągając wnioski w tym zakresie zarówno z poszczególnych znanych wydarzeń z życia twórcy lub jego wypowiedzi, jak i opracowań biograficznych czy też wypowiedzi osób, które bezpośrednio z nim zetknęły.

Druga część książki, nosząca tytuł „Główne problemy”, przedstawia fundamentalne w myśli Heideggera zagadnienie bycia (*sein*). Autor skupia się najpierw na próbie wyjaśnienia tego pojęcia, a w szczególności na tym, jak było ono rozumiane przez tegoż filozofa. Przedstawia następnie swoistą antropologię Heideggera, skupioną na byciu człowieka (*Dasein*), a przede wszystkim zaproponowany przez niego swoisty aparat pojęciowy; opisuje i wyjaśnia atrybuty *Dasein*, takie jak „bycie w świecie”, „troska”, „trwoga”, czy „bycie ku śmierci”; wyjaśnia pojęcia egzystencji autentycznej i nieautentycznej. Podejmuje próbę znalezienia odpowiedzi na pytanie, czy koncepcja człowieka przedstawiona przez niemieckiego filozofa nie jest jakąś postacią filozofii chrześcijańskiej. Analizuje również stosunek Heideggera do zagadnienia Boga, wskazując na jego długie milczenie na ten temat oraz późniejsze stwierdzenie, iż „Tylko Bóg mógłby nas jeszcze uratować”. Jan Galarowicz, analizując filozofię Martina Heideggera, odwołuje się do licznych komentatorów jego myśli, w tym do Karla Jaspersa, Józefa Tischnera czy Karola Tarnowskiego, przy czym ten ostatni zajmuje stanowisko zdecydowanie krytyczne.

W trzeciej części książki, zatytułowanej „Uzupełnienie i podsumowanie”, przedstawione zostały zagadnienia etyczne filozofii Martina Heideggera oraz jego rozważania dotyczące cywilizacji naukowo-technicznej. W obszernym podsumowaniu Jan Galarowicz przedstawia wpływ, jaki niemiecki filozof wywarł na późniejszych myślicieli polskich i europejskich, jego zasługi, a także dokonuje krytycznej analizy jego filozofii. Z jednej strony wskazuje na jego autentyczne, głębokie i oryginalne myślenie, zwrócenie uwagi na egzystencjalne problemy, rzucenie nowego światła na fundamentalne zagadnienia filozoficzne: bytu i bycia, Boga, człowieka i moralności. Podkreśla, iż analiza *Dasein* wywarła ogromny wpływ na współczesną myśl antropologiczną. Z drugiej strony wskazuje na formalistyczny i scholastyczny wymiar filozofii Heideggera, apodyktyczność twierdzeń, niejasność używanych sformułowań i terminów, a nawet skłonność do mitologizowania. Tym samym, zdaniem autora, konieczne jest oddzielenie autentycznej myśli filozoficznej od owej mitologicznej warstwy pism filozofa.

Przewodnią myślą autora książki jest ukazanie zarówno osoby Martina Heideggera, jak i jego myśli filozoficznej jako przedmiotu licznych kontrowersji. Każdy z rozdziałów pracy poprzedzony jest cytatami z wypowiedzi różnych filozofów i myślicieli odnośnie osoby i twórczości niemieckiego filozofa, przy czym są to opinie przeciwstawne, mające podkreślić aurę kontrowersji. Miejscami teza ta wyrasta ponad samą treść, czego przykładem jest przypisanie osobowości filozofa cech schizofrenicznych. Analiza Jana Galarowicza w tym wymiarze przybiera niekiedy czysto spekulatywny charakter. Przykładowo, autor wskazuje, iż milczenie Heideggera odnośnie zagadnienia Boga w początkowym okresie jego twórczości związane być mogło z chęcią odciążenia się w oczach środowiska naukowego od wizerunku myśliciela katolickiego, ku czemu brak jest jakichkolwiek przesłanek. Nie sposób zresztą twierdzić, by jego filozofia mogła być zaliczona do myśli katolickiej. Podkreślone w publikacji skłonności Heideggera do mitologizowania, intelektualnego uwodzenia słuchaczy, a nawet pewna aura tajemniczości czy niejasności w jego myśli niewiele ma również wspólnego z szamanizmem; użycie terminu „szaman” w tytule i w treści książki jest nie tylko merytorycznie nieuzasadnione, lecz także samo w sobie stanowi przykład próby uwiedzenia czytelnika aurą kontrowersji i skandalu. Kontrowersje towarzyszyły życiu niemieckiego filozofa i towarzyszą jego myśli do dziś, jednakże ich wymiar i znaczenie zostały w książce Jana Galarowicza przejawione.

Znacznie lepiej publikacja prezentuje się w warstwie merytorycznej, w szczególności w odniesieniu do analizy myśli filozoficznej i antropologii Martina Heideggera. Książka, jak już wspomniano, przeznaczona jest dla szerokiego kręgu odbiorców. Przekazanie

istotnych elementów tej myśli czytelnikowi nieobeznanemu z terminologią i pojęciami używanymi w filozofii było zadaniem niełatwym, z którego jednak autor wywiązał się wzorowo. W drugiej i trzeciej części publikacji przedstawione zostały najistotniejsze elementy filozofii Martina Heideggera, a używane przez niego pojęcia zostały wyjaśnione w sposób możliwie przystępny, a jednocześnie spójny i pełny. Jan Galarowicz nie ograniczył się jedynie do streszczenia myśli niemieckiego filozofa; w swej książce przedstawił także wypowiedzi współczesnych filozofów na temat poszczególnych zagadnień. Z tego też względu pomimo faktu, iż jest ona publikacją popularną, znaleźć może również odbiorców w kręgach naukowych. Publikacja opatrzona jest wieloma przypisami, a autor starał się naświetlić poruszaną problematykę z różnych punktów widzenia, powołując się w przypisach zarówno na dzieła samego Heideggera, jak i na liczne publikacje poświęcone myśli niemieckiego filozofa.

Reasumując, w moim przekonaniu książka Jana Galarowicza *Martin Heidegger, genialny myśliciel czy szaman?* jest interesującą propozycją zarówno dla czytelnika posiadającego już pewną wiedzę z zakresu filozofii, jak i dla szerszego grona odbiorców, szukających jedynie ogólnych wiadomości z zakresu filozofii i antropologii, przedstawionych w przystępny sposób. W odbiorze konieczne jednak wydaje się oddzielenie cennej, merytorycznej wiedzy przekazywanej przez autora od rozważań czysto spekulatywnych czy skandalizujących.

Daniel Gruszka

„Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 49,1 (2016), s. 263-265

Jürgen Werbick, *Wprowadzenie do epistemologii teologicznej*, tłum. Grzegorz Rawski, Wydawnictwo WAM, Kraków 2014, ss. 396

W serii „Myśl Teologiczna” Wydawnictwa Apostolstwa Modlitwy, dnia 16 września 2014 roku została opublikowana ciekawa pozycja niemieckiego teologa Jürgena Werbicka pt. *Wprowadzenie do epistemologii teologicznej*.

Autor, doktor habilitowany nauk teologicznych oraz były wykładowca teologii fundamentalnej i teologii ekumenicznej, próbuje we wspomnianej wyżej publikacji udzielić odpowiedzi na podstawowe dla teologicznych dociekań pytanie: Czym jest teologia i jaki jest jej naukowy status?

Książka powstała – jak wyznaje we wstępie autor – jako pomoc w zajęciach akademickich. Ma służyć czytelnikowi w usystematyzowaniu pewnych kategorii poznania teologicznego. Głównym przedmiotem rozważań Werbicka jest kwestia, do jakich możliwości argumentacyjnego sprawdzania przekonań religijnych może sięgać teologia. Jednak od razu trzeba stwierdzić, że autor nie daje jednoznacznej odpowiedzi, bo jak zauważa, rozważania te nie prowadzą do jakichś dowodów na prawdę chrześcijańskich przekonań wiary. W poznaniu teologicznym bowiem przedmiot badań daleko wykracza poza możliwości epistemiczne podmiotu poznającego. Metoda badawcza teologii w zestawieniu z ogromem tajemnicy, którą bada i o której orzeka, w swoich twierdzeniach nie osiągnie